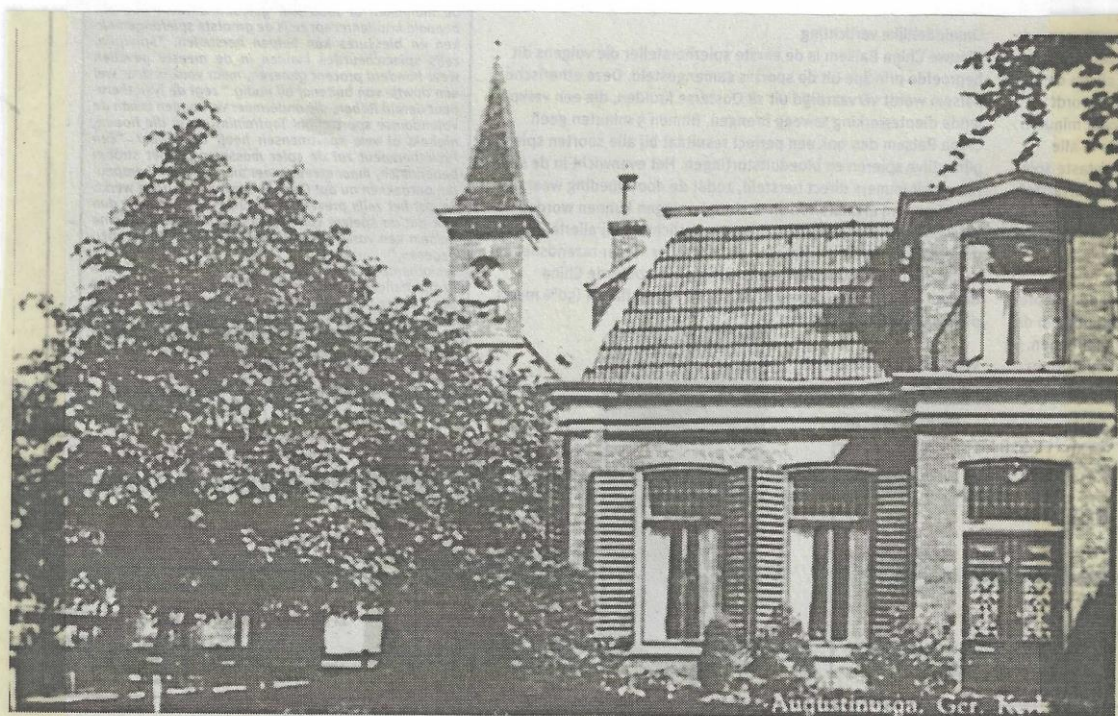

NIEUWSBLAD VAN NOORD-OOST FRIESLAND—WOENSDAG 26 SEPTEMBER 2001

*''Waar verscheiden Grietslieden uit het
geslagt van Haersma woonden''*

Fragmenten uit de geschiedenis van Augustinusga (deel 1)

Afbeelding van een oude Ansichtkaart met de pastorie en kerkgebouw van de Geref. gemeente Augustinusga-Surhuizum. De pastorie is afgebroken en door een nieuwe vervangen.

Door Dirk R. Wildeboer te Buitenpost,
secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen

In zijn boek 'Historische wandeling door Friesland' door J. Hepkema, werd rond 1900 over het dorp Augustinusga onder meer geschreven: "Dit dorp ligt zeer gemakkelijk in een bosrijk oord en is groot in den omtrek".

Inleiding

Het dorpsgebied van Augustinusga is lang niet meer zo uitgestrekt dan in vorige eeuwen. In de loop der tijden is er een heel gebied afgegaan. Dit gedeelte is bij Gerkesklooster gekomen, dat in de Franse tijd (1795-1813) een zelfstandig dorp van Achtkarspelen is geworden. Augustinusga zit ruim in zijn buurtschappen. Hepkema noemde zelfs negen uitbuurten, te weten Blauwverlaat, de Mieden, Rohel, De Tjoele, Poldermolen, Nieuwkerk, West, Turflaan en Roodeschuur. In het jaar 2000 plaatste de gemeente Achtkarspelen naamborden bij het begin en einde van de buurtschappen. Op deze manier blijven de oude namen beter voor het nageslacht bewaard. De buurtschappen Blauwverlaat, Rohel en Roodeschuur kregen een dergelijk bord. De sloot het Homeer is aan de zuidkant de grens van het dorpsgebied. Hij is kaarsrecht van vorm, wat betekent dat het destijds is gegraven. In oude tijden was de naam het Haudmeer. In dit verband betekent 'Haud' hoofd en 'meer' water op de grens.

Toen in heel oude tijden Augustinusga een parochie werd, heeft men de roomse heilige Sint Augustinus tot patroon gekozen en werd het dorp naar hem genoemd. Sint Augustinus werd in het jaar 354 geboren in Numidië (Noord-Afrika) en stierf in 430. Hij was eerst heiden, maar liet zich in 387 dopen. vanwege zijn vroomheid werd hij in het jaar 393 tot bisschop gewijd van de

stad Hippo, tegenwoordig Bona genaamd. Augustinus heeft destijds op de Christelijke kerk in het westen van Europa grote invloed gehad. Hij heeft verschillende belangrijke schrifturen nagelaten.

Wapen en vlag

Zoals eerder werd verteld werd de kerk gewijd aan de kerkvader Augustinus en kreeg het dorp er zijn naam door. Ga of Gea betekent dorpsgebied. Dus Augustinusga betekent: dorpsgebied bij de Augustinuskerk. Het spreekt vanzelf dat de attributen van Augustinus centraal staan in het dorpswapen. Deze kerkvader is te herkennen aan de volgende symbolen:

1. Een boek, het Woord, waar hij Christus mee bedoelt. Hij baseert dit op Joh. 1:1-18, waarin het eerste vers luidt: "In het begin was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God".
2. Het brandend hart der liefde. Deze uitdrukking van Augustinus komt onder andere voor in zijn boek 'Belijdenissen' waarin staat: "en trek zo hen met u mee naar God, want uit zijn Geest zegt gij dit tot hen, indien gij het zegt, brandend van het vuur en liefde". Centraal in het dorpswapen staat dus een opengeslagen boek van goud. Goud, het edelste metaal, duidt op het goddelijke. Alle attributen in de tempel in Jeruzalem waren van louter goud. De liefde tot God en Gods liefde voor de mens wordt tot uitdrukking gebracht door een brandend rood hart, dat midden op het doek is geplaatst. Het 'gea' wordt in het wapen voorgesteld door de zilveren schildrand. Symbolen uit de wapens van vroegere voorname families uit het dorp sieren de zilveren schildrand: eikels en klavers. In de

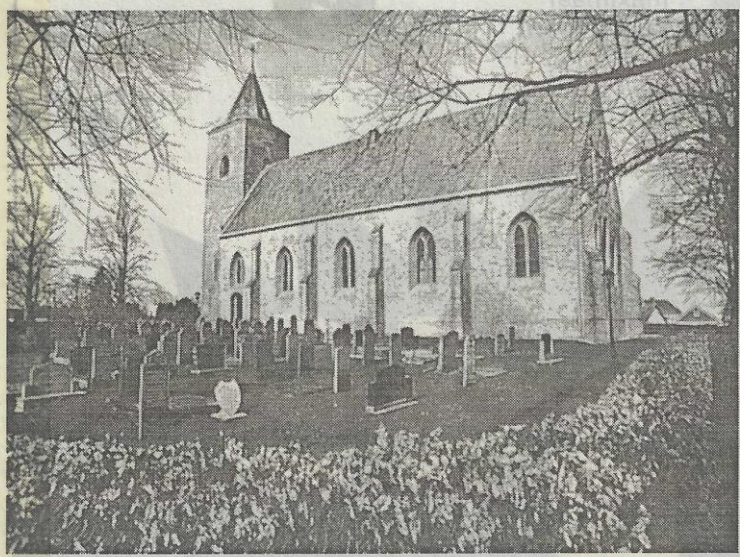
vlag zien we de kleuren uit het wapen terug. In de gele vlucht staat het brandende hart centraal, terwijl voor de baan aan de broekzijde de tegen kleuren van de schildrand uit het wapen zijn gebruikt: een groene baan met in wit een klaver tussen twee eikels.

Kerk en toren

De toren van de dorpskerk van Augustinusga dateert uit het eind van de 12e/13e eeuw. Dit was in de tijd dat de verschuiving van de Tjoele naar de huidige locatie in het dorp een feit werd. Het is een sobere toren, die in 1895 jammer genoeg zijn zadeldak verloor. Er kwam een spitsje voor in de plaats, door de bevolking wel eens de 'thépûde' genoemd. Aan de westzijde zit een geprofileerd rond venster. Het schip van de kerk, waaronder veen is aangetroffen, is jonger dan de toren. Het zal in de loop van de 15e eeuw gebouwd zijn. De nissen in de oostgevel wijzen op verwantschap met oudere kerken van dergelijke plattegrond in Groningen en Westfalen, waarmee Achtkarspelen, in de 15e eeuw behorend tot het bisdom Munster, culturele betrekkingen had. De kerk kent kruisribgewelven, die oorspronkelijk beschilderd waren. Bij de restauratie van 1954-1957 zijn fragmenten van de oorspronkelijke beschilderingen tevoorschijn gekomen. Twee engelenkopjes en een deel van een Christoffelfiguur. De preekstoelkuip, met omranke getorste kolommen en familiewapens versierd, dateert mogelijk uit de 17e eeuw. De koperen lessenaar is van 1778. Tegenover de preekstoel staat een herenbank van ongeveer 1650, met in de rug gesneden en geschilderde alliantiewapens van de families Burmania, Harckama, Coyters, Van Haersma en Van Scheltinga. De namen van deze families zijn ook weer terug te vinden op de grafzerken in de kerk. Men kan wel stellen dat de kerk van Augustinusga het mooiste interieur heeft van alle kerken in Achtkarspelen.

Hervormde gemeente

Na de reformatie in 1580 duurde het in het oosten van Friesland vrij lang dat er predikanten konden worden beroepen en het kerkelijk leven gestalte kon krijgen. De dorpen in deze regio lagen in een gebied waar nog regelmatig werd gevochten tussen de Spanjaarden en de aanhangers van de vrijheid. Eerst toen in 1594 de stad Groningen op de vijand werd veroverd, was er gelegenheid om de reformatie door te voeren. De eerste predikant die in Augustinusga het Woord bediende was Wallaeus Deutechum. Hij bediende ook Surhuzum. In het laatstgenoemde dorp leeft de herinnering aan deze dominee nog voort in de naam van een straat. In de 18e eeuw was Augustinusga niet bepaald gelukkig met de zieleherders, die zeker niet een voorbeeld waren voor de leden van de kerkelijke gemeente. Op hun levenswandel viel geregeld wat aan te merken en de classis Dokkum,

Recente opname van de N.H. kerk te Augustinusga.

waartoe de gemeente destijds behoorde, had het er maar druk mee. Ds. Couperus, die maar liefst 57 jaar de voorganger was in de beide dorpen, moest meerdere malen worden vermaand vanwege zijn dronkenschap. Zijn opvolger François Bekius, die de gemeenten bediende van 1777 tot 1784, maakte het wel heel erg bont. In het begin waren de kerkgangers nog al met hem ingenomen. De kerkdiensten werden druk bezocht, wat in lange tijd niet was gebeurd. Maar dat duurde niet lang. Al spoedig was het mis. Dominee zou regelmatig dronken zijn en daarbij zeer ruwe taal uitslaan. Zijn dienstboden zouden door hem worden mishandeld. Al deze klachten kwamen bij de classis terecht en tijdens de vergadering op 28 april 1783 werd dan ook de vraag gesteld "of het niet ten hoogste nodig was, onderzoek te doen naar de verregaande verdeeldheid, die de gemeenten van Augustinusga en Zuiderhuizen verontrustte, welke gezegd werd voornamelijk te ontspruiten uit de zeer nadeelige geruchten, die ten laste van François Bekius, leeraar in die gemeenten, wijd en zijd werden verspreid". Volgens die geruchten "zou Bekius aanstoot hebben gegeven niet alleen door verwaarlozing van sommige delen van zijn dienstwerk, maar ook door een onbetamelijke levenswijze en door los en lichtvaardig spreken en vloeken. Inzonderheid had hij de ergernis gaande gemaakt door zijn verkeer met zijn knecht Jan Durks, bij wiens dood op 18 februari 1783 hij zich voor een predikant al te onbeheerscht had gedragen. Met hevige aandoeningen had hij bij de begraving in tegenwoordigheid van zeer vele mensen het lijk gezoend, waardoor hij niet alleen zijn achting bij de gemeente had verloren, maar ook daar en elders onder ijselijke verdenking was geraakt van schuldig te zijn aan gruwelen, die in een Christenwereld niet behoorden bekend te zijn". Na een uitgebreid onderzoek door de classis werd uiteindelijk de predikant eerst geschorst en daarna afgezet.

Andere predikanten

De opvolger van ds. Bekius was ds. J. de Vries. Ook deze was nog al eens dronken in het openbaar. Maar na te zijn vermaand toonde hij berouw en beloofde zijn leven te beteren. Helaas was het in die tijd geen uitzondering dat predikanten uit hun ambt werden ontzet. Volgens de Encyclopedie van Friesland veroorzaakten de toenmalige gewoonten en de lage traktementen dronkenschap, onzedelijkheid en oneerlijkheid. De tuchtzaken in de 'acta' waren vele. Wij moeten echter wel bedenken dat van het normale, het goede en het zeer goede van de dominees, uiteraard weinig in de 'acta' is te vinden. Ds. Lucas Donker Westerloo was de laatste predikant, die van 1829-1858 de gemeenten van Augustinusga en Surhuizum beide bediende. Hierna kregen deze dorpen een eigen voorganger.

De scheiding

De afscheiding van 1834 is feitelijk aan de gemeenten Augustinusga en Surhuizum voorbijgegaan. Slechts een klein aantal gemeenteleden verliet de Hervormde kerk en sloot zich aan bij een afgescheiden kerk elders. De orthodoxie was blijkbaar hier nog niet verlaten. De doleantie drong echter wel door tot beide dorpen. Dit kwam niet in de eerste plaats vanwege interne problemen. Vanwege handelingen door het classicaal bestuur was aan een scheiding niet meer te ontkomen. Het was de plaatselijke predikant ds. W. Maan, die op zondag 6 maart 1887 het besluit van de kerkenraad aan de gemeente meedeelde om de band met de synodale organisatie van de Hervormde kerk te verbreken en de kerkorde van 1619 weer te aanvaarden. Dit was met algemene stemmen besloten. Enige weken later legde de kerkenraad aan de gemeente verantwoording af van zijn besluit. Het is heel opvallend dat ook belijdenis van schuld werd gedaan voor het feit dat de kerkenraad niet eerder dit besluit had genomen. De doleantie was dus nu in Augustinusga en Surhuizum een feit geworden.

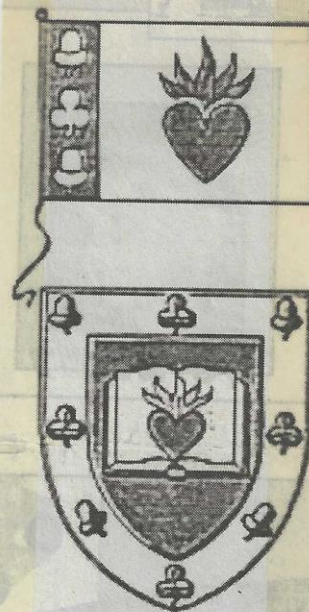
Bij het 50-jarig bestaan van beide kerken heeft R.K. Zijlstra een herdenkingsboek geschreven met als titel 'Dankend geloven der doleantie te Augustinusga 5 maart 1887'. Hij schreef in 1937 onder andere het volgende over de ingrijpende gebeurtenis:

„t Was een historische ure. Bij het naar huis gaan zullen ze gedacht hebben aan het oude kerkgebouw, hun kerk, waar eeuwen na eeuwen hun kinderen samen kwamen. Zouden zij verdreven worden? Maar, ze konden niet anders. Alles opgeven willen ze, als God het vraagt. Getrouw zijn”.

In een groot deel van de rest van Nederland was de grote uittocht uit de Hervormde kerken al in 1886 begonnen.

Gereformeerde gemeente

Te Surhuizum gebeurde in 1887 hetzelfde als in Augustinusga. De hervormde predikant in Surhuizum ging echter niet met de doleantie mee. Ds. Maan was nu de aangewezen man om het pastoraat in beide dorpen te vervullen. Wel werden er afzonderlijke kerkdiensten gehouden. De Dolerenden kwamen eerst bijeen in een hok aan de Skoalikkers te Augustinusga, waar rond 1987 Jan Geertsma woonde. Vandaar de naam 'hokkelingen', die hun wel eens werd gegeven. Aangezien de afstand tussen beide dorpen maar enkele kilometers is, besloot men in 1916

Vlag met het wapen van het dorp Augustinusga.

samen een kerk te bouwen aan de weg tussen Augustinusga en Surhuizum. Dit rechthoekige kerkje werd in 1971 vervangen door een breder gebouw. Het kerkgebouw staat nog net op het dorpsgebied van Augustinusga, juist bij de 'Pype' een waterkering tussen de twee dorpen. Daarom heet de kerk in de volksmond de 'Pypketsjerke'. Van 1914-1925 was ds. W.V.C. van Helsingingen voorganger in de dorpen. Uit deze periode is een aantal anekdotes bekend.

"Door enkele gemeenteleden werd de kerkenraad er op gewezen dat de gordijnen voor de rampen van de pastorie nu niet bepaald 'schoon' te noemen waren. Op een kerkenraadsvergadering werd dominee hierover aangesproken. Het salaris van dominee was volgens de kerkenraad groot genoeg om eventueel nieuwe gordijnen te kunnen aanschaffen. Dominee bestrijdt deze gedachte en komt met een voorstel, nl. dat één of twee broeders-ouderlingen (in het dagelijks leven het boerenbedrijf uitoefende) een maand lang alle inkomsten en uitgaven betreffende hun gezin zullen opschrijven. Wanneer nu blijkt dat het domineesgezin meer nodig is voor een gezin dan een gemiddeld gezin, dan zal dominee nieuwe gordijnen kopen... Maar, blijkt dit niet zo te zijn, dan zal de kerkenraad de nieuwe gordijnen betalen.

Na een week echter komen de beide broeders-ouderlingen al bij de dominee met de mededeling: "Haal maar nieuwe gordijnen, want wij weten nu al wat er in een gezin nodig is. Het loopt in de papieren..." Mevrouw van Helsdingen blij, want de gordijnen konden namelijk niet meer gewassen worden, omdat het één en al gat was. "Het leek nog wat als alles voor de ramen hing, maar het zou een ramp worden als ze gewassen zouden worden... een complete ramp!"

Dan nog eentje (voor het afwennen). "Bij de pastorie werd ook een geit gehouden. Was de tijd daar dat het beest gemolken moest worden, dan was dit het karwei voor dominee zelf. Nu gebeurde het op zekere dag dat terwijl de dominee de geit aan het melken was, de staart van het dier begon te schudden en omhoog ging. Snel werd de hoge hoed eronder gehouden. De melk werd behouden dankzij de hoge hoed van de dominee. Of de hoed schoon bleef vermeldt het verhaal niet".

"Unieke dubbelgemeente"

In het 'Centraal Weekblad' werd destijds een interview geplaatst met ds. H. Willems, die van 1951-1965 predikant was te Augustinusga en Surhuizum. Hieruit volgen enkele gedeelten:

"Augustinusga en Surhuizum zijn nu nog de enige gereformeerde kerken in Nederland, die het samen met één dominee en één kerk doen en toch niet denken aan samensmelting. Er zijn dus twee kerkenraden en twee diaconieën. Ds. Willems woont naast de kerk, maar het eigenaardige verschijnsel doet zich voor, dat hij, hoewel woonachtig in het ressort van Augustinusga, ook lid is van Surhuizum. Zijn gezin ontvangt het huisbezoek van een ouderling uit beide dorpen, die natuurlijk tegelijkertijd komen".

"Bij stemmingen is het grappig", zegt ds. Willems. "Dan zit Augustinusga aan de ene kant van het middenpad in de kerk en Surhuizum aan de andere kant. Ieder stemt zijn eigen kerkenraad. Maar ik moet in beide gemeenten mijn stem uitbrengen". Verder vertelde de dominee dat er op zondagmiddag onder kerktijd wel 400 fietsen bij de kerk stonden. Vooral in de middagdienst was de kerk stampvol en waren er naar schatting wel 750 mensen aanwezig.

Blauwverlaat

Dit is de grootste en de bekendste van de buurtschappen en werd gebouwd langs het Kolonelsdiep, ook wel genoemd Caspar de Roblesdiep en Prinses Margrietkanaal. Vóór 1844 lag er een sluis in het Kolonelsdiep. Deze

staat op de kaart van Schotanus à Steringa vermeld als het Allert Atzes verlaat. Bij Blauwverlaat kwam de Surhuizumer Binnenvaart, die van ca. 1834-1938 als vaarwater heeft gediend, in het Kolonelsdiep uit. Vanaf 1938 ligt hier een insteekhaven, waaromheen wat bedrijvigheid is ontstaan. Men vindt hier een zekere buurtvorming langs het water. Het plaatselijk café heeft er al vele jaren gestaan, maar de overige middenstand, zoals de bakkerij van de familie Dam, is al lang verdwenen. Vanaf de hoge brug over het kanaal in de provinciale weg, die onder andere de verbinding vormt tussen Buitenpost en Surhuisterveen, heeft men een goed overzicht op de bebouwing.

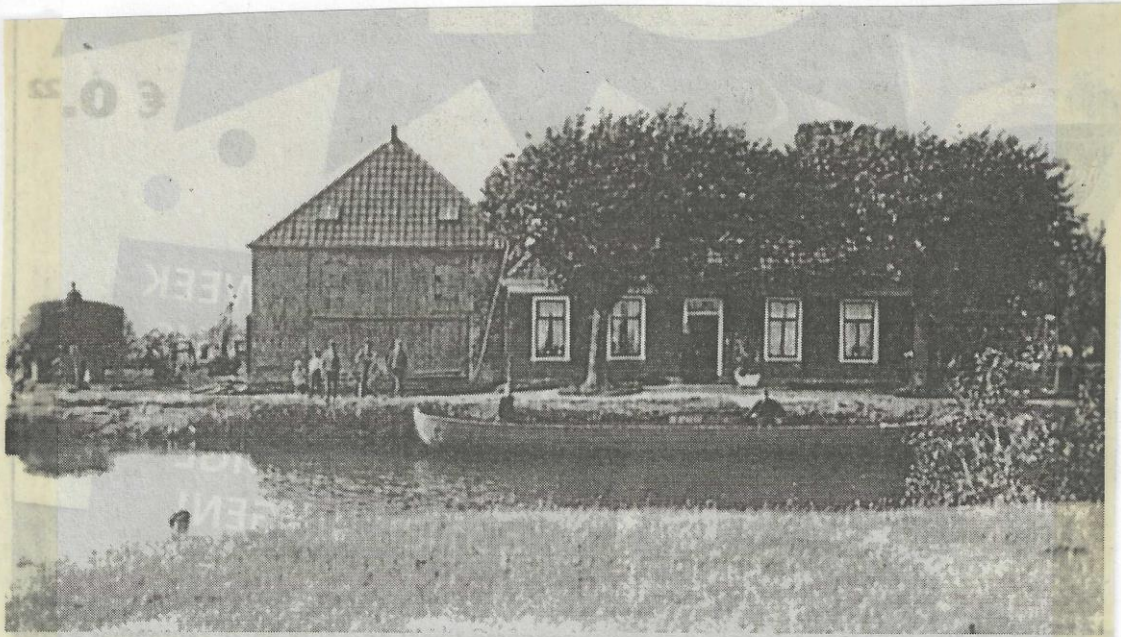
Rohel

Een andere buurtschap in hetzelfde gebied is Rohel. Hier is veel minder van overgebleven dan van Blauwverlaat. Rohel is ontstaan op de plek waar de Nieuwe Vaart of de Surhuisterveenster Vaart, die in 1649 is gegraven, uitkwam in het Kolonelsdiep. Het buurtschapje lag vroeger aan weerskanten van dit kanaal, maar door de diverse verbredingen ging de bebouwing aan de zuidkant verloren. Rohel komt nog niet voor op de kaart van Schotanus à Steringa van 1718. Op de kaart van Eekhoff uit 1844, waarvan hierbij een fragment is afgedrukt, kunnen we zien dat het tot ontwikkeling is gekomen. Net als nu was er in de 18e eeuw ook al sprake van enige scheepsbouw. Eén bedrijf heeft de naam 'De Rode Helling' gehad. De term 'hel' in Rohel zou petgat betekenen, of ook wel laaggelegen moerassige plaats. Men beweert dat naar de rode kleur van het veen de naam Rohel is ontstaan.

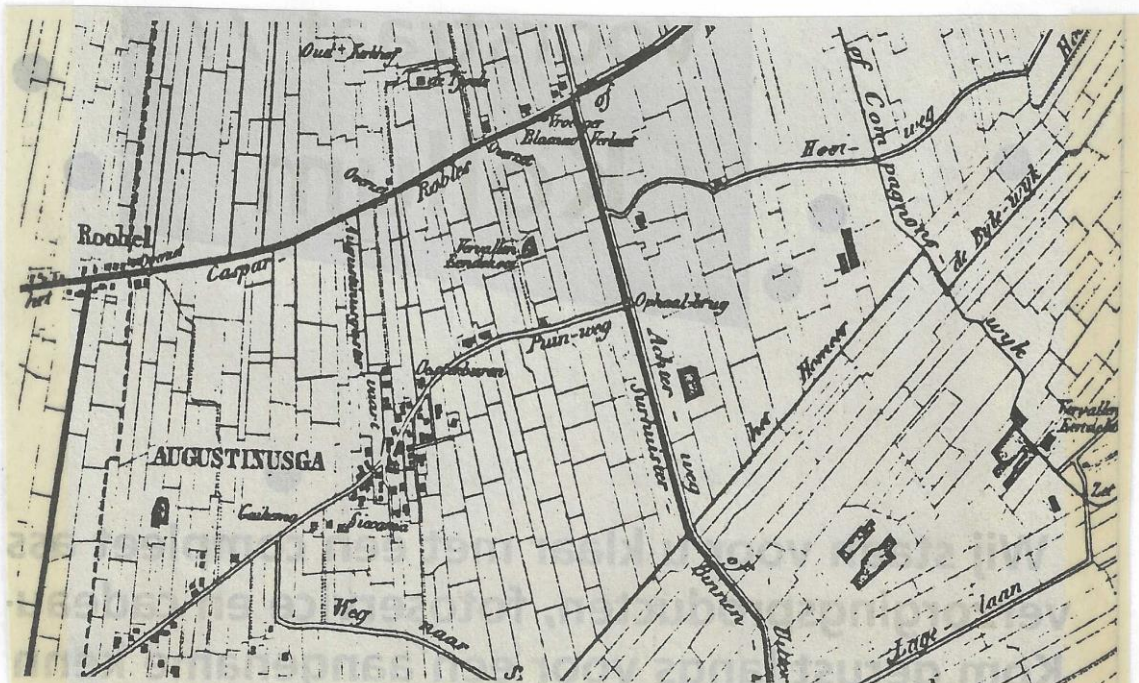
We komen deze naam ook tegen bij de buurtschap Rohel aan het Tjeukemeer bij Rotsterhaule. Tot 1921 viel Rohel onder het oude dorp Harkema-Opeinde. Een bewijs dat in de tweede helft van de 18e eeuw Rohel al bestond en er een scheepswerf en een herberg waren, vinden we in de tekst van onderstaande advertenties in de Leeuwarder Courant:

"2 Februari 1771. Verkoop van een scheepstimmerwerf met helling en behuizing van wijlen Jan Edses, gelegen bij de zogenaamde Rohel aan 't Kolonelsdiep onder Harkema-Opeinde".

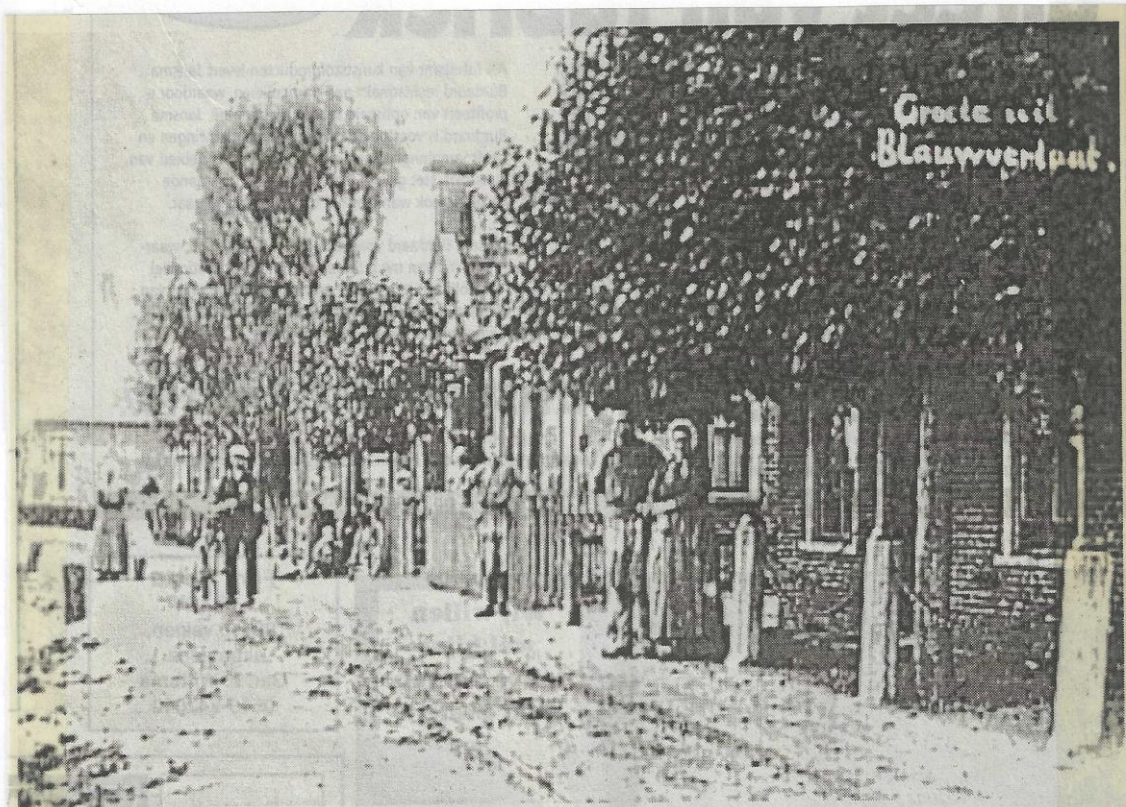
"16 November 1775. Pieter van der Saal, adres in de oude herberg bij de Rode Hel te Augustinusga, verkoopt een mondincktuur voor 't water, kanker, scheurbuik, blaren in de mond en een middel voor diegeene onder de 12 jaar, die lek geboren zijn, voor breuken en venusziekte".

Dit was de scheepshelling van Eduard Kuipers bij Rohel, opgericht in 1907.

Fragment van de kaart Achtkarspelen (1844) van Eekhoff. De deftige huizen Gaikema, Siccama en Oosterburen staan nog op de kaart vermeld.

Opname plm. 1915 van de bakkerij te Blauwverlaat, gebouwd in 1891. Voor de woning staat bakker Cornelis Dam met zijn vrouw Trijntje Dam-de Goede. Zoon Ludzer (met schort) staat bij het hek. Tot omstreeks 1970 is de bakkerij in bedrijf geweest.

*''Waar verscheiden Grietslieden uit
het geslagt van Haersma woonden''*

Fragmenten uit de geschiedenis van Augustinusga (deel II, tevens slot)

Door Dirk R. Wildeboer te Buitenpost
secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen

In deze tweede en laatste aflevering over de geschiedenis van Augustinusga wordt onder andere nog iets verteld over de vroegere adel, de zetel van het bestuur, de activiteiten van de Vereniging Dorpsbelang en vindt u de namen van de belastingbetalers in 1885. In deze lijst zijn wellicht nog namen van voorouders te vinden, waarvoor bij de nakomelingen belangstelling bestaat. Stamboomonderzoek komt de laatste jaren steeds meer in zwang.

Gevelsteen met het wapen uit de 17e eeuw van Achtkarspelen op het Abrahamsplein bij de N.H. kerk, goed tegen vandalisme beschermd.

Adellijke lieden en deftige herenhuisen

In ongeveer de 13e eeuw had Augustinusga al zijn adel zoals de mannen Buwe en Gerke van Harkema, die ieder een klooster hebben gesticht. Men noemde in de wandeling deze kloosters naar de stichters, t.w. het Buweklooster tussen Drogeham en het oude Harkema-Opeinde en het Gerkesklooster, waar nu het dorp van deze naam ligt. In latere eeuwen vinden we minstens drie adellijke huizen in Augustinusga. In het boek "de Tegenwoordige Staat van Friesland", geschreven omstreeks 1790, wordt gezegd: "Nabij de fraaie kerkbuurt zijn twee aanzienlijke oude staten, met name Gayckema en Siccamma. Op de laatste hebben verscheidene grietlieden gewoond. Ook was er 'thans vernielde Jensma'. In de naamlijst van de grietmannen kunnen we inderdaad lezen dat Eelco van Haersma van 1688 - 1712 de grietman van Achtkarspelen, in Augustinusga woonde. Dit was ook het geval met zijn beide zonen, die eveneens achtereenvolgens de waardigheid van grietman hebben bekleed: Arent van Haersma en zijn halfbroer Aulus. Een zekere weduwe Haersma (haar meisjesnaam was van Doys) kwam in 1765 te overlijden op 'Siccamma'. Zij bezat de meerderheid van alle stemmen van Augustinusga en Surhuizum. Het aantal uitgebrachte stemmen in deze dorpen was respectievelijk 66 en 52. Omdat het stemrecht destijds was gekoppeld aan het grondbezit, kunnen we zeker aannemen dat deze dame wel heel rijk bedeed was met aardse goederen. Maar de grietman van Haersma, die in 1728 zijn ambt bekleedde, was ook niet bepaald armlastig. Maar liefst 17 boerderijen waren in het dorp zijn eigendom. Heel wat boeren in het dorp moesten dus de pet afnemen, wanneer ze meneer van Haersma tegenkwamen, want hij was hun landheer en waren van hem afhankelijk. In 1839 meldde de Leeuwarder Courant een verkoping van de mooie buitenplaats Oosterburen, voorheen bewoond door Meester Leonardus Epeus van Scheltinga, die daar op 86-jarige leeftijd was overleden.

Zetel van het bestuur

Hoewel Augustinusga altijd een boerendorp was, woonden er toch een behoorlijk aantal rijke en voorname personen. Al in de 16e eeuw was het geruime tijd de zetel van het bestuur. Zo woonde er in het midden van die eeuw de grietman Lieuwe Jelgersma, die als volmacht de eed van trouw in 1555 aflegde aan Philips II. Tijdens de 80-jarige oorlog hield hij het met de Spanjaarden en werd hierom gedaagd voor het Hof van Friesland. Hij vluchtte echter naar Groningen, waar hij in 1581 is overleden. Zijn zoon Hector is tussen 1574 en 1580 grietman geweest en ook hij onttrok zich door de vlucht aan een arrestatie door het Hof. Zoals eerder werd verteld woonden er in 17e en 18e eeuw drie grietmannen van Achtkarspelen met de naam van Haersma in het dorp. De vergaderingen van het grietenijbestuur werden dan ook een bepaalde periode in het dorp gehouden. Deze vonden plaats op de bovenzaal van de dorpskerk in het centrum van het dorp. Het gebouw is omstreeks 1965 afgebroken. De laatste uitbater was W.P. Meindersma. Tussen

de ramen zat een gevelsteen, waarop het wapen van de gemeente Achtkarspelen stond afgebeeld. Na de afbraak van het gebouw is deze steen een tijd lang zwerfende geweest. In de jaren tachtig van de vorige eeuw kreeg de ongeveer 350 jaar oude gevelsteen een plaatsje op het Abrahamsplein bij de kerk. De steen laat acht torens zien, de acht kerspelen uitbeeldend, maar wil beslist geen gelijkis met bestaande torens in de gemeente suggereren. Het opschrift op de steen luidt:

"Aen Gods zegen ist al gelege(n), door de gunst van heeren can de cans verk(eeren)". De tekst viel duidelijk wat groter uit dan men had gedacht, zodat enkele letters bijna weg vielen. Het grietenijhuis van Achtkarspelen heeft echter steeds in Buitenpost gestaan.

Vereniging Dorpsbelang

Bij Binne Jongsma te Augustinusga had op 27 januari 1893 een bijeenkomst plaats om de noodzaak tot oprichting van een Vereniging van Dorpsbelang te bespreken. Surhuisterveen had al een dergelijke vereniging. Men vond dat dit voor Augustinusga ook nodig was. Al na een week werd de oprichtingsvergadering gehouden, waar 41 personen aanwezig waren. Inmiddels was er reeds een reglement op papier gezet. Artikel 2 luidde: "Het doel der Vereeniging is gemeenschappelijk de stoffelijke belangen van het dorp Augustinusga in het bijzonder en, zoonodig die der omliggende plaatsen in het algemeen helpen te bevorderen. Zaken van staatkundigen en godsdienstigen aard mogen door de vereeniging niet worden behandeld". De jaarlijkse contributie werd op f 0,50 vastgesteld. Tot eerste bestuursleden werden gekozen de heren Jan Landmeter, Douwe E. Fokkinga, Jacob A. Hoeksma, Lambertus Warmolts en Abraham van Blokhuysen.

Urgente zaken

Dorpsbelang Augustinusga achtte direct aandacht nodig voor de bestrating in het dorp. De heer Ate K. van der Veen wees op "de ellendige toestand van de midstraat in het dorp. Wat de balstenen aangaat, de daardoor gebrekkige afwatering en de hoogst vuile toestand der hoofdstraat in de herfst, winter en voorjaar". Hij stelde voor een schrijven tot het gemeentebestuur te richten om de balstenen te vervangen door klinkerbestrating.

"Wat ook van groot belang zou zijn voor den vervoer van mest, hooi en dergelijken". Maar de vergadering wilde nog even wachten met de brief naar Buitenpost. Ruim twee jaar later kwam het er toch van en ontving het

gemeentebestuur van Achtkarspelen uit Augustinusga een verzoek om iets aan het probleem te doen. "Daar de bestrating in het dorp zich eene zoodanige slechte toestand bevindt, dat vooral bij regenachtig weer de straat bijna moet worden doorwaad".

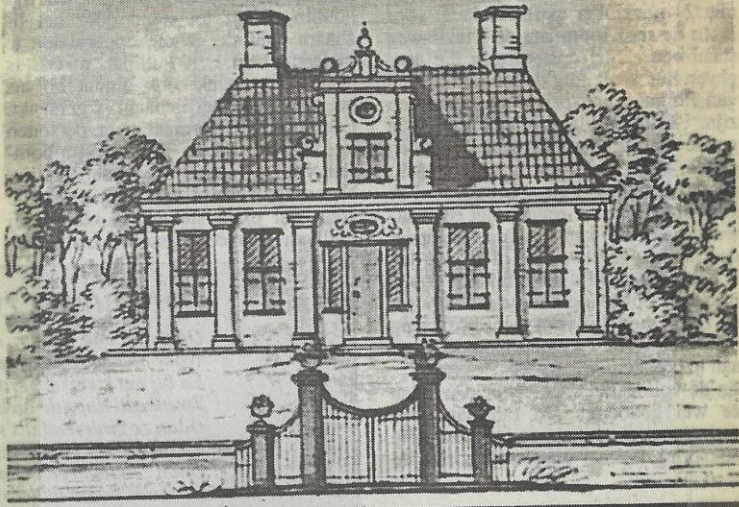
Een spoedige verbetering kwam echter niet tot stand. Met het onderwijs was het ook niet al te best gesteld, daar de onderwijzer Talsma was vertrokken. Destijds was er nog één lagere school (de openbare) in het dorp. De kinderen hadden nu de halve schooltijd vrij. "Dit is niet alleen nadelig voor 't onderwijs, maar ook voor de opvoeding der kinderen, die nu geregeld de halve schooltijd bij de weg loopen en dan niet veel goeds uitvoeren".

Vanwege de grote armoede in die tijd werden de dorpelingen regelmatig bezocht door bedelaars uit de heidedorpen. Om een en ander wat in goede banen te leiden, stelde een lid tijdens een vergadering in 1895 voor dat men slechts op een bepaalde dag in de week iets aan de deur zou geven. Er werd geen besluit genomen, omdat men dan eerst met de omliggende dorpen in overleg moest treden. In dezelfde vergadering werd de oprichting van een bewaarschool bepleit. Het bestuur besefte de noodzaak. Maar men had nog geen juf. In het najaar van 1895 had de start van de bewaarschool toch plaats. "Houdster dier bewaarschool", was Anna Couperus.

Andere zaken

In 1912 vroeg de heer Ate Zijlstra om een begrafenisvereniging op te richten. "Een lid van Dorpsbelang had de vrees dat zo'n vereeniging aanleiding zou geven tot twist en verdeeldheid, zoals te Buitenpost het geval was". Een naaischool werd opgericht in 1918. In de oprichtingscommissie zaten de heren van Helsdingen, A.J. van der Veen en M. Koopmans.

"Niets nieuws onder de zon", is een gezegde. Dit was ook het geval met de woningbouw in het dorp en de te snelle motorrijders e.d. In 1919 vond men het te Augustinusga niet juist dat andere dorpen alle nieuwe woningen kregen. "Het is wenschelijk dat zulks hier ook geschiedt". De Woningstichting werd verzocht dicht bij het dorp te bouwen. Terreinen waren beschikbaar in het West, van de heer H. Tjoelker en in het dorp van de heer S. Veenstra. Het te snelle rijden in de bebouwde kom was in 1920 al een probleem. De heer Melle Koopmans wees op de grote snelheid waarmee door motorrijders door het dorp werd gereden. Omstreeks 1925 was de vaart nog steeds slecht beschikbaar. De heer Tamme de Boer achtte "een zwaaiplaats voor stoomboot en schepen in de vaart zeer gewenst". De watervervuiling was reeds in 1929 een vervelende zaak. Alle vuilnis werd nog steeds in de vaart gedeponeerd. In de loop der jaren hield de vereniging geregeld een winterslaap. Zo werd er van 25 februari 1896 tot 15 maart 1911 niet vergaderd. Dit was ook het geval van april 1934 tot maart 1937 en van april 1939 tot maart 1944. De laatste periode was de vierde rust. Op 7 uni 1945 was de eerste vergadering na de bevrijding. Als bijzonder werd in notulen aangetekend: "Ieder kreeg een glas bier aangeboden, 't was het eerste bier, dat wij sinds lang mochten drinken". Een van de eerste zaken na 1945 was het pad naar Rohel. De brugjes verkeerden in een slechte en gevaarlijke toestand. De opstappen moesten echter door de gemeente worden onderhouden, terwijl het pad een aangelegenheid van de zuivelfabriek was. Vele jaren was er tussen de dorpsgemeenschap en de Vereniging Dorpsbelang een hechte band. De leden bleven de vereniging zeer lang trouw. Bij het 40-jarig bestaan in 1933 waren Hielke L. Boetes, Wiebren L. Boetes en Jan J. van der Veen, 40 jaar lid. Op 15 maart 1951 waren Melle Koopmans en D. Fokkinga ook 40 jaar lid.

*Slot Siccama te Augustinusga in Lelkerpelen dorp
Den heere Telke van Haersma . 1722*

J. Stellingwerf tekende in 1722 het slot Siccama te Augustinusga, destijds eigendom van Eelco van Haersma, majoor bij de infanterie. Zijn tweede vrouw was Maria Bosman, overleden op 21 maart 1786 en in het dorp begraven. Op dit slot hebben verschillende grietmannen uit het geslacht van Haersma gewoond. Het werd in 1793 voor de sloop verkocht. Er werd ruim 2000 car.guldens voor geboden.

Een fietstocht op rijm gezet

In 1930 verscheen van de hand van de heer Rypke Tjerks Atsma te Oostermeer het boekje "Per fiets door Tietjerksteradeel en Achtkarspelen". Alle dorpen in deze gemeenten kregen een beurt, zo ook Augustinusga. Het valt op dat aan de dominees en schoolmeesters in deze plaatsen veel aandacht werd besteed. Over Augustinusga werden de volgende regels gedicht:

*"Te Augustinusga ben ik over 't kerkhof gegaan,
En heb bij enkele graven peinzend stil gestaan,
En dacht: Menschenkind, gedenk met heilig beven,
Want hetzij men rijk is of arm, elk moet sneven.
Van de dominees, die hier hebben gestaan,
Noem ik dominee Binnendijk's naam.
Zijn vrouw Grietje was uit Oostermeer vandaan,
Maar ik heb ze niet meer mogen treffen saam.
Als de dood treedt tusschenbeiden,
Dan is 't onverbiddelijk scheiden.
Ook herdenk ik nu nog ds. Van Ingen meteen,
Die een beroep kreeg naar Akkrum en toen daar ging heen,
Maar helaas! reeds overleden is,
Voorzeker tot veler droefenis.
Ik rijd het West uit, maar niet tot de Til,
Bij de boterfabriek houd ik reeds stil,
'k Laat mijn blik langs de vaart gaan,
Maar ga maar niet op Rohel aan.
Wel ga 'k even kennis met meester Postma maken,
En met hem spreken over school- en landbouwzaken.
Ik keer terug door 't Oost en ben dra gekomen,
Bij de Flapbrug en daar de richting genomen,
Langs de vaart naar het Blauwverlaat,
Waar een weg is die naar Stroobos toegaat.
Deze volgende tot voorbij Simon Atesverlaat,
Komt links de weg die naar Gerkesklooster opslaat".*

Inwoners en inkomens in 1885

Wie er in dat jaar woonde en wat hun beroepen en belastbare inkomens waren, kunnen we vinden op de lijst van de betalers van de gemeentelijke belasting, de zg. hoofdelijke omslag. De namen zijn opgeschreven in de volgorde van de huisnummers. We kunnen dus zien wie bij wie in de buurt woonde. Freerk J. Veenstra en zijn bureu, die u aantreft op de onderstaande lijst, woonden in de buurtschap Lutkepost, die toen nog onder Augustinusga viel en nu bij Buitenpost hoort. Van de 87 vermelde personen waren bijna de helft landbouwer. Deze ruim 40 (kleine) boeren hadden een belastbaar inkomen van f 200,- of minder per jaar. Er was een "dikke" boer met een jaarinkomen van f 11.660,-, maar die was ook verreweg de rijkste. De notaris was ook een vermogend man met f 5.270,- per jaar, maar zijn klerk werd genoteerd voor slechts f 100,-. De verschillen waren groot. Het valt op dat de inkomens van de middenstanders vaak zeer bescheiden waren.

Geraadpleegde bronnen/literatuur:

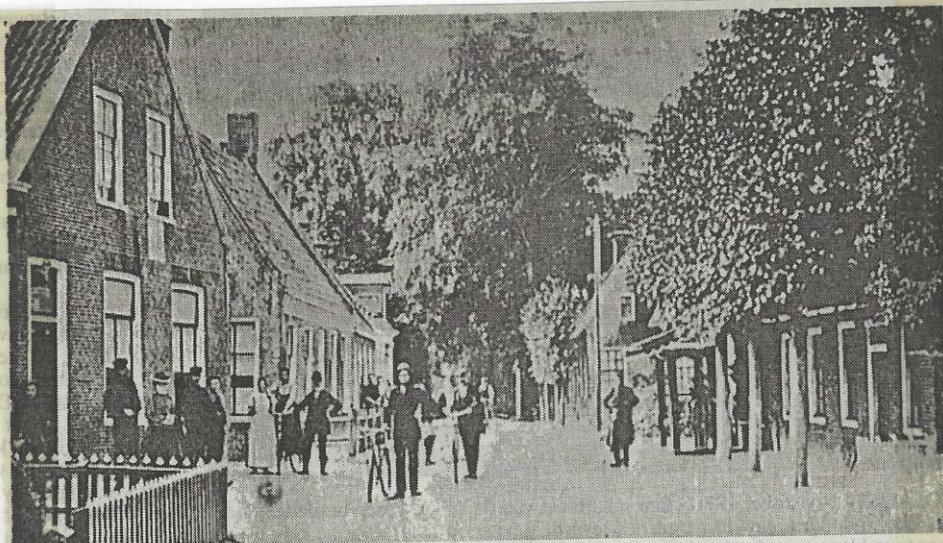
- Behalve het reeds genoemde,
 - Tom van der Meulen "Dorpen aan de grens", Drachten 2000
 - D.R. Wildeboer "1598-1998 Een gemeente door de eeuwen heen" (400 jaar Hervormd Buitenpost)
 - "Wapens en vlaggen in de gemeente Achtkarspelen" Buitenpost 1999
 - S.J. van der Molen "Achtkarspelen" Drachten 1962
 - "1887-1987, 100 jaar samen onder

één dak", uitg. Geref. kerken van Augustinusga en Surhuizum, 1987
 - A. Algra "De Historie gaat door eigen dorp", Leeuwarden, plm. 1955
 - A.S. van Lune "Wandeling door oud Augustinusga en Surhuizum", Buitenpost 1979
 - Nieuwsblad van Noord-Oost Friesland.

Dit was een publicatie namens de Stichting Oud-Achtkarspelen.

Namen van de belastingbetalers in 1885

1. Hendrik J. Kooi, koemelker
2. Eit A. Pel, brugwachter
3. Roel R. Poelstra, landbouwer
4. Uilke G. Bouius, slager
5. Freerk J. Veenstra, koopman
6. Roel S. Zijlstra, landbouwer
7. Sijtze Zijlstra, timmerman
8. Rinze Nicolai, arbeider
9. Willem S. Tjoelker, arbeider
10. Wijtze R. Tjoelker, arbeider
11. Jan L. Rinzema, landbouwer
12. Jan H. Schriemer, landbouwer
13. Pieter L. Boetes, landbouwer
14. Marten J. Kalsbeek, arbeider
15. Nanne G. Bouius, landbouwer
16. Kornelis J. Nieuwenhuis, landbouwer
17. Teije R. de Haan, landbouwer
18. Jakob A. Hoeksma, landbouwer
19. Pieter J. Tjoelker, landbouwer
20. Joh. Geeles Couperus, landbouwer
21. Folkerts S. Algra, schipper
22. Haije J. Wijma, landbouwer
23. Oene R. Dijkstra, landbouwer
24. Lubbert J. Boersma, slager
25. Kornelis E. van der Molen, winkelier
26. Wed. Ate J. Tjoelker, winkelierster
27. Wobbe R. Bouma, landbouwer
28. Kornelis Dijksterhuis, onderwijzer
29. Johannes H. Sickler, notaris
30. Jan Landmeter, klerk
31. Lammert J. Boetes, koopman
32. Hendrik Baijle, onderwijzer
33. Kornelis G. Kats, kuiper
34. Abraham van Blokhuisen, commies
35. Jan M. Veenstra, timmerman
36. Harm Hebels, commies
37. Eit F. Jongsma, schoenmaker
38. Geele J. Couperus, landbouwer
39. Ernst Meindersma, bakker
40. Eelze J. Fokkinga, geen
41. Tjeerd F. Kloosterman, geen
42. Ate F. Kloosterman, koopman
43. Jacob A. Kloosterman, winkelier
44. Sierd M. Veenstra, verver
45. Ysbrand J. van der Werf, timmerman
46. Melle J. Veenstra, timmerman
47. Bindert van der Heide, arbeider
48. Louw S. Oosterhof, landbouwer
49. Jan S. Oosterhof, landbouwer
50. Geert S. Zijlstra, oproeper
51. wed. Wigerus Folkersma, geen
52. Cornelis W. Folkersma, winkelier
53. Klaas J. Faber, smid
54. wed. Jan P. Faber, herbergier
55. Jakob A. Hansma, bakker
56. Johannes P. Couperus, landbouwer
57. Douwe E. Fokkinga, koopman
58. Theunis Faber, landbouwer
59. Ate K. van der Veen, landbouwer
60. Hielke W. Tjoelker, landbouwer
61. Wijtze v.d. Berg, landbouwer
62. wed. Hielke A. van der Veer, landbouwer
63. Jan R. van der Merk, landbouwer
64. Jelle M. Veenstra, landbouwer
65. wed. A. Brassinga, winkelier
66. Pieter G. Bouius, slager
67. Goitzen Luimstra, landbouwer
68. Sijbren J. Tjoelker, landbouwer
69. Frans G. Bouius, landbouwer
70. Wessel G. Witvoet, landbouwer
71. wed. Bindert H. Tjoelker, landbouwer
72. Sijtze B. Kloosterman, landbouwer
73. Eisse H. Wijma, landbouwer
74. Hepke E. Buma, landbouwer
75. Siemen G. Couperus, landbouwer
76. Douwe K. Oostma, landbouwer
77. Dille G. Bouius, landbouwer
78. Evert Lijklema, landbouwer
79. wed. Wieger W. Hoekstra, landbouwer
80. Geert J. van der Velde, landbouwer
81. Oebele B. Kamminga, landbouwer
82. Jan A. Kloosterman, landbouwer
83. Jan G. van der Velde, winkelier
84. Anne J. Kloosterman, schipper
85. Pieter Drost, schipper.

Links op deze foto van 1901 ziet u aan de Geawei het oude dorpscafé, waar vroeger de grietenijraad wel vergaderde. Tussen de ramen is de gevelsteen nog te zien met het oude wapen van Achikarspelen.

De hoek Skoalikkers/Geawei in 1901. Links de woning van notaris Landmeter, de eerste voorzitter van Dorpsbelang. Rechts de z.g. Armenkamer, "Steilenburg" bewoond door drie gezinnen. Dit pand werd door de notaris in 1907 aangekocht en is later afgebroken.

Opname van de voormalige zuivelfabriek te Augustinusga. In 1968 werd de laatste melk aangevoerd. De z.g. Fabrieksvaart werd in 1915 aangelegd. Hierover verscheen in de voorganger van deze krant het volgende bericht: "6 Februari 1915, AUGUSTINUSGA - De Maatschappij Lijempf van Leeuwarden, eigenares van de zuivelfabriek te Augustinusga, heeft met het oog op een te graven verbindingkanaal van gemelde fabriek naar 't Kolonelsdiep, de daarvoor benodigde perceelen land van de heeren Sickler e.a. aangekocht en zal, zoodra ze een overeenkomst met de huurders over afstand van huurrechten verkregen heeft, met het graven van het kanaal een aanvang maken. Dat dit een mooie werkverschaffing zal worden is zeker. De arbeiders zullen er reeds met belangstelling naar uitzien".